

Forfatter: Jacobsen, J. P.

Titel: Lyrik og prosa

Citation: Jacobsen, J. P.: "Lyrik og prosa", i Jacobsen, J. P.: *Lyrik og prosa*, udg. af Jørn Erslev Andersen ; Esther Kielberg , Det Danske Sprog- og Litteraturselskab, Borgen, 1993, s. 250. Onlineudgave fra Arkiv for Dansk Litteratur: <https://tekster.kb.dk/catalog/adl-texts-jacobjp08val-shoot-idm139992589065408/facsimile.pdf> (tilgået 26. april 2024)

Anvendt udgave: Lyrik og prosa

ledet korresponderer med selve digtets bølgende, sine steder næsten umærkeligt glidende figurative metamorfoser, forskydninger i ternus og rytmiske kadencer. Her vurderes digtet nemlig som noget af det mest gennemførte, moderne dansk litteratur kan byde på. Et stykke verdenslitteratur, ganske enkelt. Det er på dette plan, det melder sig som et uafviseligt stykke tekst, hvis præcise spil med dunkle, fortolkningskrævende figurative forvandlinger snarere end at skulle oplyses helt måske burde respekteres som dets væsentligste anliggende, hvis man skulle foreslå en mulig strategi til begribelse af digtets særlige, både lokkende og afvisende gestik. Som Michelangelos kvindensigt suger det interesse til sig, men med sænkede blikke: adgangen til skønhedens dunkle dybder forment. Tilbage er fortolkernes egne bølgende identifikationer og vedholdende spørgsmål, der til evig tid må stå ubesvarede hen, som jo også digtets spørgsmål må det: »Er det din Tanke, høje Kvinde?».

JPJs digte i øvrigt byder på knap så dybe vande for læserne, men har dog også givet anledning til et væld af forskellige fortolkninger. Interessen for dem er voksende, også i udlandet. Ikke mindst, måske, på grund af den suggestive rytmik og den deri vekslende række af nøje gennemarbejdede, ubesvarede figurative metamorfoser, der ikke blot karakteriserer Michelangelo-arabesken, men langt de fleste af hans øvrige digte. Så forskellige de end måtte være. Og at denne (i første omgang altså internationale) interesse er funderet i en stigende opmærksomhed på, som foreslået af Bengt Algot Sørensen (1990: 112) og Bernhard Glienke (1975), at der i JPJs lyrik er udlagt uafviselige spor, som først for alvor bliver tydelige i det, de på hver sin måde kalder en moderne digtning, hvormed formodentlig menes den digtning, der via symbolismen vikler sig ud af senromantikken, og som andre steder kaldes modernistisk.

9. Grublerier og rolig iagttagelse

Samtidig med at JPJ arbejdede i stilhed med sin digtning, trådte han frem som lovende naturvidenskabelig forsker. I *Botanisk Tidsskrift* 1874-76 fik han således trykt sin guldmedaljeafhandling om de danske desmidiaceer (en gruppe alger), og i samme tidsskrift 1879-80 gengivet fortegnelsen over de planter, han fandt på sin rejse til Læsø

og Anholt i 1870. I perioden 1870-73 offentliggjorde han i Vilh. Møllers *Nyt danske Maanedsskrift* en række populærvidenskabelige afhandlinger med basis i den darwinistiske udviklingslære, ligesom han oversatte to af Darwins hovedværker.

Det har i litteraturen om JPJ ofte vakt undren, at én og samme person både kunne være en fantasifuld digter og en nøgtern videnskabsmand. Da det er JPJs litterære kreationer, der har påkaldt sig fortolkernes interesse og videnskabelige klassifikationsvilje, har man brugt en ikke ringe mængde energi på at spekulere over de kræfter, der er på spil i hans litterære tekster. Hans personlige biografi og/eller hans løbebane som naturforsker og optagethed af Darwins lære har været et par tilsyncladende utvetydigt sikre grundlag, som en række fortolkninger af hans komplekse litterære tekster har fundet hvile på. Når noget 'dunkelt', ekstravagant, anstødeligt i hans litterære tekster skulle indfanges, har man tyet – det er snarere reglen end undtagelsen – til hans sygdom, hans angivelige algolagni/sadomasochisme, hans aristokratiske individualisme, hans angivelige moderbinding og/eller hans optagethed af naturvidenskab o. lign. som forklaringsgrundlag.

Det underlige i delingen af den jacobsenske personlighed i en (absolut) digterisk og en (absolut) videnskabelig side består ikke mindst i, at man uden videre tildeler den videnskabelige side en éntydighed og rationel kalkulerbarhed, der nærmest fremstår som en alt for ligefrem omvendning af den digteriske side. At den naturvidenskabelige side udgør den rationelle, apollinske dimension i hans væsen, mens den digteriske udgør den ukontrollerede, det dionysiske. Oluf Friis beskriver i sin analyse af Michelangelo-arabesken denne (alt for) håndterbare spaltning som en dobbelthed i JPJs bestræbelser. Den består i «at lodde bunden i sit selv helt ned i dets mørke af tungsind og smerte, og at løfte sin egen lille bølge ind i en større naturbetragtningens rolige overskuen. Vi må huske, at Jacobsen samtidigt med, at han grublede over sig selv, var naturvidenskabsmanden, den rolige iagttagere, der søgte de evige love og hvilen ved at skue ud over det tankebelyste hele» (Friis, 1956: 271f).

10. Darwinisme og romantik

I en noget hårdhændet ideologikritisk analyse af Michelangelo-arabesken vender Peer E. Sørensen dette perspektiv om, idet han med begrebet »æstetisk spekulation/abstraktion« søger at påvise, at JPJs optagethed af alger snarere hviler på en æstetisk-drømmende fascination end på nøgtern iagttagelse (Sørensen, 1976: 21f.). I sin monografi fra 1990 søger Bengt Algot Sørensen at påvise, at JPJs naturvidenskabelige synsvinkler var påvirket af en romantisk naturfilosofi, som også kan spores hos den førende tyske darwinist Ernst Hæckel, hvis værk *Natürliche Schöpfungsgeschichte* JPJ læste i 1870 (Algot Sørensen, 1990: 29-33). I sin disputats *J.P. Jacobsens digtning* (1984) påviser Jørn Vosmar i forbindelse med en række analyser af arabeskerne, at det natursyn, der synes at præge den unge JPJs tekster, snarere er inspireret af Schopenhauer end af Darwin: »Det overraskende er, at det er Schopenhauers og ikke Darwins syn, vi møder i Pan-arabesken. Ingen sand/sund darwinist kunne beklage, at menneskets kærlighed var naturbestemt, endsige påstå, at den var en form for vanvid, der gjorde livet meningsløst« (s. 171).

I alle disse tilfælde undermineres entydiggørelsen af JPJs 'naturvidenskabelige side' som rendyrket darwinistisk materialisme, positivisme eller rationalisme. Hvad der ligger lige for, er da at spørge til JPJs naturvidenskabelige tekster, om de ved siden af den naturvidenskabelige forankring er legeret med et æstetisk-spekulativt anliggende?

Det er en kendt sag, at JPJs små naturvidenskabelige tekster sammen med hans Darwin-oversættelser var afgørende med til at introducere darwinismen i dansk sammenhæng. Det er også en kendt sag, at de små afhandlinger aldrig er blevet tillagt nogen afgørende betydning som andet end en slags begavet, populærvidenskabelig journalistik. Men er alt dermed sagt?

Søren Hallar påviser i *Om Synselementerne i Naturskildringen hos J.P. Jacobsen* (1921), at JPJ i fire afhandlinger om Darwins lære lægger sig meget tæt op af Darwins tekster, ofte direkte citerende og parafraserende, men også, at han tilføjer nye dimensioner i sin fremstilling. Borup sammenfatter det således, at »Darwins strængt saglige, noget tørre Stil har ubetinget vundet ved at genopstaa i Jacobsens langt livligere og mere subjektive Omstøbning« (SV V: XVI). Eller med an-